

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20 kr., za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 8. maja 1861.

Realna šola in nje pomen zlasti za krajnsko deželo.

(Dalje.)

Živa priča tega, kako se čislajo realne šole povsod, je 170 takih šol v našem cesarstvu (in med njimi 25 popolnih s 6 razredi), ktere so večidel čisto na novo napravljene bile od leta 1851. Zlasti Čehi, Moravani in Avstrijani so se v teh napravah lepo skazali: Čehi so napravili 6 celih in 34 nižjih realk, Avstrijani 5 celih in 22 nižjih, Moravani 2 celi in 13 nižjih, in celó majhna Šlezija je ustanovila eno višjo in 2 dolnje realki, itd.

Le Krajnska, Salcburška in Bukovina imajo po eni, in sicer nižjo realko, in še ta ni tako oskerbljena kakor bi mogla biti, da bi bila koristna na vsako stran.

In ravno krajnska dežela ima vse lastnosti, da bi môgla in môgla imeti popolno realko in še morebiti več nižjih takih šol. Krajnska dežela je kakor nalašč vstvarjena za krepki napredek obertnijstva: naša dežela je bogata rudninskih in drugih za obertnijo pripravnih pridelkov; ona ima veliko takih vodá, ob kterih bi se z velikim dobičkom dale napraviti manjše ali večje fabrike; Terst s svojim ladjonosnim morjem ji podpera lahko barantijo in kupčijo; železnica nam polajšuje prepeljevanje domačih izdelkov; Krajnc je za uk prebrisana glava, in kakor prerok očitne potrebe realnih šol je naš Vodnik že pred 50 leti zložil svojo pesmico, v kteri svoje rojake spodbada tako-le:

Krajnc! tvoja zemlja je zdrava,
Za pridne nje lega najprava,
Polje, vinograd,
Góra, morjé,
Ruda, kupčija
Tebe redé itd.

Nekdaj so Gorenci (okoli Loke, Kranja itd.) tkali veliko platna, ki so ga prodajali na Laško, — spodrinili so jih Čehi in Šlezci; — tudi sukcnjari krajnski so nekdanj si veliko prislužili; lesá ima krajnska dežela veliko, delavci niso dragi; kaj bi ne bilo mogoče, da to, kar si Norimberščani in Čehi pridobijo z mnogoverstno lesnino, bi si utegnili tudi pridobiti Krajnci; — iz železa in jekla bi se dale marsiktere reči izdelovati od drobne šivanke do največjega orodja; — naše fužine bi utegnile spodbiti še marsiktero blago, ki se zdaj v našo deželo vozi in tukaj prodaja; za pridelovanje svile (žide) je naša dežela dobro ustvarjena in naša obertnija bi ji mogla veliko dobička naklanjati. In tako je še mnogo drugih reči, iz kterih bi utegnile domače prebrisane glave ustvariti marsikaj, o čemur se zdaj še nikomur ne sanja.

Al da se to zgodi, je treba, da se mladini priložnost dá, svojo glavo izbistriti, — da se nauči to, kar je podlaga daljnega prevdarjanja in koristnega začetka tega ali unega rokodelstva. te ali une obertnije. Ta namen pa imajo ravno realne in obertniške šole; zakaj dandanašnji tudi preprostemu rokodelcu ni zadosti, da le brati, pisati in enmalo rajtati zna; treba mu je sedaj še več

druzih vednost, ako hoče z dobičkom ravnati to ali uno obertnijo. Treba mu je, da pozná po njih naturi in lastnostih tiste reči (snove), iz kterih se izdeluje to ali uno blago tako, da je dobro in dober kup; le kdor vse to na drobno pozná, se bo mogel ogibovati goljufijam in sleparijam, ki se jih nikjer ne manjka. Treba mu je nekoliko tudi svet poznati, da vé, kje se najbolje kupi to ali uno, česar potrebuje, ali kam se to ali uno najložje spečá; treba mu je vediti, kako se napravljajo rokodelski in obertnijski zapisniki, da ima vse, kar spada v njegovo barantijo, v pravem redu zapisano; treba mu je vediti nekoliko o pravicah menic ali bekselnov; zakaj dandanašnji se ne prodaja vse za gotov dnar, ampak namesto gotovega dnarja mora obertnik in tergovec zadovoljen biti, da se mu plačilo zagotovi z menico ali bekselnom, ki pa ima tudi svoje pravice.

Takih in še več drugih vednost pa se ne nauči fant v ljudskih šolah, ne na kmetih ne v mestih, ampak vse to se nauči le v realnih, to je, takih, ki so za djansko življenje namenjene.

Zlasti pa je višja realna šola taka, v kteri se uči mladeneč, da je pripraven za delovodja (werkmeister) ali sicer dobro plačanega služabnika. Iz teh šol pa, če se mu priložnost ponudi ali pa sam iz lastnega premoženja more, se more podati v tehniške, v kterih postane pripraven za višjega vodnika fabrik in obertnij. Zato tedaj je živa potreba, da se osnova tudi pri nas cela realna šola, to je, taka, ki obsega zraven nižje tudi višjo realko, ktere nam je res treba kakor ribi vode, ako hočemo, da ne bojo najbolj službe pri fabrikah, fužinah, obertnijah, mašinarstvu, inženirstvu itd. v rokah tujih ljudi, ki se z našim kruhom redé, potem nas pa še obrekujejo, da smo zabiti.

(Konec prihodnjic.)

Gospodarske skušnje.

(Da se gosence odvernejo od zelnih (kapsunih) sajenk ali flanc), kuhaj 4 lote voženka ali smerdljivke (asant) v maslico gnojnice tako dolgo, da se vés voženk v nji raztopi. V to voženkovo gnojnico pomoči sajenke ali flance, preden jih sadiš. Vidil boš, da se jih potem noben merčes ne loti.

„Breisgau. Zeitung“

Nova postava,

kako se ima s komati, sedli in drugo opravo takih kónj ravnati, ki so smerkavi, červivi ali so imeli kako drugo nalezljivo bolezen.

C. k. državno ministerstvo z oklicom od 8. aprila l. l. pod št. 2281 naznanja, da komatov, sedel ali druge konjske opravetakah kónj ni treba več sožigati, kakor je dosihmal postava velevala, ampak dosti je, če se z vrelim lugom (ali klorovo vodo) dobro umijejo, najmanj skoz 8 dni dobro prevetrijjo, in kar je usnjonega s kako mašobo namaže. Kertače, štrigeljne, iz konopa ali spletne (štrikov ali gurtov) narejene ujzde, ki jih je imel tak

konj, se morajo vselej sožgati, škafi, iz katerih se je napajal, pa le tedaj, kadar niso nič vredni.

Naznanilo kranjskim gospodarjem.

Darila (premije) za dobre in lepe kobile (starejše z žebetom in mlajšim brez žebeta) na Kranjskem se bojo po znani postavi letos delile v Kranji na Gorenskem in sicer 28. dan vélikega serpana (avgusta), to je, 4 dni po sv. Jerneji.

To se dá gospodarjem sploh že zdaj na znanje, da se pripravijo in si ob pravem času oskerbijo predpisano spričalo od svojega župana.

Častitim gospodom družbenikom kmetijske družbe krajske.

Ker so štirje udje glavnega odbora c. kr. kmetijske družbe v deželni zbor izvoljeni bili in so tedaj s tem opraviti imeli, se je mogel tudi letos, kakor se je že enkrat primirilo, véliki družbini zbor, za kterega bi bilo ravno v tem času treba priprav delati, odložiti do mesca listopada t. l. To se daje častitim družbinikom sploh na znanje.

Glavni odbor krajske kmetijske družbe
1. maja 1861.

Našim gospodinjam kaj.

(Kako se izlegajo piščančki v jajcu). Ko je kokla jajce znesla, še v njem ni nič družega viditi ko rumenjak in beljak. Gospodinje vzamejo puti take jajca, ki so nam živež. Al rumenjak in beljak imata prav za prav vés drug namen, kakor da bi se nam samo na mizo kuhani nosili ali da bi jih kuharce za mnogotero hrano rabile. Iz jajca se ima izvaliti piščanček. Kako se nek to godí? Irski natoroslovec Rolan je prav mikavno od dne do dne popisal spočetek piščetov v jajcu tako-le: 3. dan se s povekšovavnim očalom ali drobnovidom vidi spočetje čepine, možganov, serca in kervi (zakaj serce in kri mora prvo biti, da se more rediti vse drugo); 4. dan se že s samim očesom vidi, da serce bije; 6. dan so pglavitne kervne žilice že osnovane in vidi se bitje žilic in krogotok kervi; 9. dan je narejen drob in začinja se osnova mesnatih delov in košic; kljunček se odpre pervikrat; 12. dan se prikaže perjice; čepinja prihaja hrustančasta; pišče se začne pervikrat gibati; 15. dan so žile, koščice in perje skor do dobrega dodelane; 18. dan se slišijo prvi glasovi piščančkovi; 21. dan predere pišče lupinjo in se izvalí iz jajca; dve ali tri ure potem novorojena živalica teka vsa živa in vesela sém ter tje.

Jugoslavenska akademija.

Spisal K. Žavčanin.

Ako se hoče tudi naš narod omikati, kakor se omikuje vsak narod, to je, na podlagi národni, moramo sledeti tisto zvezdo, ki se je prikazala v neobičnem blišu na obnebi jugoslovanskem. Ta zvezda — in to se že vidi na njenem pravcu, ki ga je namerila — nas bo gotovo izpeljala iz tmine, v katero smo zagazili sledivši zapeljivemu blešu vešice — ptuje kulture. Ta zvezda, prihodnica naše zore, je — kdo je berž ne ugane? — djakovački vlada Josip Juraj Strossmayer.

Banska konferencija od 10. decembra 1860 bo ostala za povestnico jugoslovanske kulture na veke znamenita. S tem danom se je nova dôba začela. V nji je čital gospod vladika svojo „darovnico“, s katero je daroval za utemeljenje jugoslavenske akademije znanosti 50.000 gold. a. v.

V tem darivnem pismu so zapisane tudi za nas Slovence jako imenitne in znamenitne stvari, ki so vse jasni dokazi, kako smo tudi mi Slovenci in naše narodne zadeve visokemu daritelju in utemeljitelju pri sercu.

„Povjest nas uči, — stoji v pismu — da knjiga ne-može cvesti u naroda malena, a niti u naroda koliko mu drago mnogobrojna, ali razreči razdrobljena, ako se ova ne sliju u jedan književan jezik“. Maleni narod smo mi Slovenci, maleni narod so pa tudi Hervati za se, so Srblji za se, so Bugari za se. V vseh teh malenih narodih „knjiga“, to je, slovstvo ali literatura ne more rasti in cvesti. Zakaj? zato, ker — kakor sem že v lanskim „Novicah“ v sostavku: „Slovenske narodne potrebe“ rekel — velike slovstva potrebujejo veliko število čitateljev, kakoršno pa, ceteris paribus, le veliki narodi imeti morejo. Saj je, mislim, prvi in glavni namen vsake knjige ta, da se čita, da se prebira. Če pa pisatelj že naprej vé, da bo njegovo delce, če še tako izverstno, obsojeno se le v tesnem krogu majhnega čitateljskega občinstva kretati, ktero ni zmožno mu plačati saj materialnih stroškov naklade, molcé od dostojne nagrade njegovega truda, — se gotovo ne bo peresa lotil! To je očito, to je belodano, to glavno overa, zakaj da zmiraj in zmiraj pešamo, in le z velikim napenjanjem vseh naših sil včasih za en ali dva koraka kolo našega slovstva premaknemo. In vendar — neverjetno pa resnično! — je še med nami dosta takih, ki se tako rekoč z vsemi četirimi ustavljajo teoriji „slijenja“ slovenščine in hervato-serbsčine v „jeden književan jezik“. Al pustimo te, ki gledajo, pa vendar ne vidijo.

Narod jugoslovanski je mnogobrojen, pa kaj to pomaga, ker smo razdrobljeni na tri razreča. Severni Slovani: Rusi, Poljaki in Čehi so vsak za se saj toliki, da morejo vsak svoje posebno slovstvo uzderžavati. Mi Jugoslovani smo v tem obziru v dosta hujem položaji. Naše posamne slovstva so v primeru s sosednim nemškim, talijanskim in celó madjarskim slovstvom še dete v povojih. Naravno je tedaj, da so zadobile te sosedne slovstva pretežni upljiv v nas Jugoslovane in sicer na veliko škodo in nevarnost za našo narodnost. Naša najperva skerb mora tedaj biti, da se, kakor hitro mogoče, sicer pustivši vsakemu svoje, odtegnemo temu protljivemu upljivu, temu moraličnemu prenapetemu preobvladanju. In to je samo z združenjem, s sedinjenjem našega vzajemnega slovstva mogoče. Orijašu mora se velikán protistaviti, ne pa dete. Drugač bodemo, kakor do zdaj: „zahman ili bez znatnoga uspeha — govori darivno pismo — trošili liepe sile našega Bogom udarena uma.“ Na protivnike jugoslovanskega slovstvenega zedinjenja pa ni treba gledati, jih ni poslušati; oni ne znajo našega revnega položaja, ne poznajo nevarnosti, v kateri životari naša narodnost. To pa naj jim je rečeno, da, zahtevaje zedinjeno vse slovstvo, nismo tako neumni, da bi se ne učili tudi drugih jezikov, ker bolj kot drugi spoznavamo prislovico našo: „Kolikor jezikov znaš, toliko ljudi veljaš“. Al naš jezik nam je prvi.

Na drugi strani pa se opet ni treba bati, da bo to zedinjenje se s tem zveršilo, da bodemo mi Slovenci na vrat na nos prijeli sadašnji hervatsko-serbski književnik. Mi dobro poznamo prednosti in pravilnosti naše slovenščine in od te ne bodemo odstopili in namesto nje nepravilnosti hervatsko-serbskega književnika vzeli; saj tega tudi visoki daritelj ne zahteva, marveč pravi: „Ovim sredotočjem (namreč na jugoslavenski akademii) imalo bi biti učeno društvo ili akademija, u kom bi se imali stiecati i sjediniti svi bolji umovi hrvatski, srbski, slovenski i bugarski, da viečaju, kojim načinom imala bi se najprečje stvoriti jedna narodna knjiga na slovjenkom jugu“. Hervati in Serblje so se v književnem jeziku na ta način zedinili, da so Hervati pred kakimi 15 leti brez pomislika sprejeli serbski književnik in z njim na koše nepravilnih oblik, kterih se dandanas skoro več odkrižati ne morejo.